

19. apríl 1997

SLOVENSKÍ HISTORICI O KNIHE

Práca, 19. apríl 1997

Vážená pani ministerka,

na pokyn Ministerstva školstva a z jeho prostriedkov sa na všetky základné školy na Slovensku rozoslala kniha Milana S. Ďuricu: Dejiny Slovenska a Slovákov. Považujeme za svoju profesionálnu povinnosť upozorniť Vás na to, že ide o úplne nevedeckú príručku, plnú základných odborných a faktografických omylov a interpretácií, ktoré nie sú v súlade so súčasným historickým poznaním. Nie je našou úlohou posudzovať, kto nesie za rozoslanie tejto knihy na školy zodpovednosť. V prílohe Vám posielame analýzu vypracovanú vedeckými pracovníkmi Historického ústavu SAV. Z tejto analýzy vyplýva celkom zreteľne, že príručka tohto typu nepatrí na školy a že je potrebné nájsť vhodnú formu na to, aby o tom boli učitelia informovaní.

S pozdravom

PhDr. Lubomír Lipták, DrSc, predseda Vedeckej rady Historického ústavu SAV

PhDr. Dušan Kováč, DrSc, riaditeľ Historického ústavu SAV

Koncom roka 1996 sa na všetky základné školy na Slovensku expedovala kniha Milana S. Ďuricu: Dejiny Slovenska a Slovákov. V tiráži sa uvádza, že je to účelová publikácia Ministerstva školstva Slovenskej republiky. Je to smutné, ale musíme konštatovať, že Ministerstvo školstva vynaložilo v tomto prípade prostriedky na publikáciu, ktorá je pre školy úplne nevhodná. V prvom rade to nie sú dejiny Slovenska a Slovákov, ale iba akási chronologická príručka. Z didaktického hľadiska je chronologická príručka na základných školách prakticky nepoužiteľná. Vyučovanie dejepisu už dávno nie je otázkou memorovania dátumov a letopočtov. Ako pomôcka by chronologická príručka mohla poslúžiť učiteľom. V takom prípade by však musela spĺňať základné kritériá odbornosti. Ďuricova publikácia tieto kritériá nespĺňa. Výber faktov je často náhodný, ale hlavne tendenčný, ich interpretácia je často vo veľmi príkrom rozpore so súčasnou úrovňou poznania, ku ktorému sa dopracovala historická veda. Oživuje staré, dávno prekonané mýty, obsahuje mnoho nepravd a mystifikácií. Príznačné je už stránkové rozčlenenie práce. Obdobiu slovenskej autonómie a Slovenského štátu v rokoch 1938 - 1945 je venovaných sedemdesiat strán, t. j. vyše štvrtina celého textu! Takmer devätnástim storočiam od 1. storočia po rok 1848 je venovaných iba 75 strán. Dôležitému obdobiu národného vývinu Slovákov od roku 1848 po rok 1918 venuje autor iba 30 strán, obdobiu prvej Československej republiky iba 33 strán a celému povojnovému obdobiu po roku 1945 iba 60 strán. Takéto rozčlenenie sa nedá ničím zdôvodniť. Oveľa závažnejšie je, že Ďuricova kniha obsahuje celé množstvo zásadných omylov a chybných interpretácií. Považujeme za svoju povinnosť upozorniť aspoň na tie najzávažnejšie (podľa jednotlivých strán):

s. 5 - počiatky Slovanov na Slovensku hľadá autor už v raných storočiach n. l. v kultúrach, ktoré podľa archeologických výskumov neboli ani sčasti slovanské

s. 6 - Samova ríša sa považuje za štát „vo vtedajšej forme štátu“, čo nie je pravda. Vtedajšiu formu štátu predstavovala Byzantská, resp. Franská ríša, s ktorými bola Samova ríša nesúmerateľná.

- autor tvrdí, že v Samovej ríši možno vidieť najstaršie korene slovenskej štátnosti, pretože štátna organizácia bola v tomto období jedným z hlavných faktorov etnogenézy. Je to omyl, pretože ak sa aj Samova ríša rozprestierala sčasti na slovenskom území (čo však nie je spoľahlivo doložené), mala nepochybne širší teritoriálny rámec a hlavne: akýkoľvek etnogenetický proces prerušila avarská nadvláda. V „slovenskej“ etnogenéze 7. storočia jednoducho nesedí ani geopolitický ani etnický rámec.

s. 8 - Veľkomoravskú ríšu označuje Ďurica jednoznačne za slovenský štát a moravské knieža Mojmíra za knieža starých Slovákov, čo je číry výplod autorovej fantázie. Je to v zásadnom rozpore so všetkým, čo o Veľkej Morave možno nájsť v archeologických i písomných prameňoch.

s. 10 - jazyk, do ktorého prekladali Konštantín a Metod bol podľa autora jazyk Rastislavových Slovákov. Je to v rozpore s tým, čo vieme o vtedajšej podobe viacmenej jednotného kultúrneho jazyka staroslovanského.

s. 20 - údaje pri roku 1006 sú z vymysleného falza a nepatria do serióznej práce.

- v prameňoch o roku 1015 sa nespomínajú „slovenské kniežatá“, ale bojovníci Boleslava Chrabrého na Morave. Je to falzum, ktoré zrejme vyrobil sám autor.

s. 27 - odboj moravských údelných kniežat na čele s Konrádom II. nemožno v nijakom prípade označiť za vzburu Moravy (ba dokonca „staroslovenského etnika“) proti českej nadvláde. Išlo o vnútrodynastický mocenský boj.

s. 33 - pri hodnotení Matúša Čáka autor uvádza výrok E. Denisa, že v politickom útvare Matúša Čáka možno vidieť realizáciu štátnej nezávislosti opretej o široké masy slovenského ľudu. Je to dávno prekonaná romantizujúca predstava, ktorá bez kritického komentára nepatrí do príručky. Pôsobenie Matúša Čáka nemá nič spoločné so slovenskou štátnosťou a už vôbec nie so slovenským ľudom.

s. 37 - tvrdenie, že uhorský snem uložil Žigmundovi roku 1387, aby nepripustil na Slovensko cudzích kňazov (najmä Čechov, ktorí začali prúdiť na Slovensko), je vymyslené. Nie sú nijaké doklady o tom, že by v tom čase prúdili na Slovensko českí kňazi. V dokumente sa vôbec nehovorilo o Slovensku, ale iba o obsadzovaní vysokých cirkevných a svetských hodností, t. j. do kráľovskej rady kráľ nemal povolávať cudzincov.

s. 59 - 60 - v podporovaní Thökölyho povstania zo strany Slovákov vidí autor snahu o získanie určitej samobytnosti Slovenska v rámci Uhorského kráľovstva, čo je vyložený nezmysel a úplne ahistorické chápanie dejinného procesu. Aj v ďalších textoch autor nezohľadňuje skutočné príčiny protihabsburských povstaní a fakt, že tieto povstania sa nemohli odohrávať inde ako na slovenskom území, pretože to bolo jediné vtedajšie Habsburské Uhorsko. Z posmešného pomenovania „slovenský kráľ“ robí autor div nie vážnu historickú kauzu. Podobne je to aj pri Zápoľskom na s. 46.

s. 61 - formálne vyhlásenie slovenského štátu Františkom II. Rákoczym s komentárom, že „niektorí historici považujú toto povstanie za prvý samostatný prejav národnej individuality Slovákov v moderných dejinách“ pôsobí priam komicky. U detí, ktoré nemajú vedomosti o dejinách, to však môže zapríčiniť vážne skreslenie predstavy o historickom procese.

s. 68 - tvrdenie, že Jozef II. vydal v roku 1785 patent o zrušení poddanstva v Uhorsku je skutočne novým objavom autora. Ak tomu bolo tak, o čom bolo roľnícke povstanie v roku 1831 a revolúcia v roku 1848? V tejto súvislosti je zarážajúce aj tvrdenie, že „bývalí poddaní sa mali stať daňovými poplatníkmi“. Kto podľa Ďuricu platil dane predtým?

s. 70 - tvrdenie, že návrh na založenie Ústavu reči a literatúry česko-slovenské bol motivovaný snahou o neutralizovanie činnosti Bernolákovho Továryšstva je nepravdivé a zavádzajúce.

s. 73 - je mystifikáciou, že Šafárik zastával v roku 1826 ideu „jazykového a literárneho čechoslovakizmu pravdepodobne aj pod vplyvom pražského prostredia, od ktorého bol existenčne závislý.“ V roku 1826 pôsobil Šafárik v Novom Sade a do Prahy prišiel až začiatkom tridsiatych rokov.

s. 78 - o petícii za zrušenie zákonov, ktoré zavádzali maďarizáciu, ktorú mal predložiť snemu L. Štúr, nie je v literatúre nič známe. Štúrova činnosť na sneme mala ťažisko niekde celkom inde. O tom je dosť literatúry.

s. 79 - nie je možné tvrdiť na základe Žiadostí slovenského národa, že by sa Slováci dožadovali „práva na riadenie svojich osudov vo vlastnom štátnom zriadení v rámci habsburskej monarchie.“ V učebnici pre ZŠ sa podrobne píše o tom, čo je v Žiadostiach.,

- nepravdivé a „úplne prevratné“ je tvrdenie, že Štúr na Myjave 19. septembra vyhlásil štátnu nezávislosť Slovenska.

s. 91 - hodnotenie slovenskej sociálnej demokracie ako „Slovákom cudzieho hnutia“ je neudržateľné. Autor opäť nepozná literatúru k téme.

s. 92 a nasl. - hodnotenie hlasistov je prevzaté z ľudáckej ideológie starej vyše pol storočia. Autor úplne ignoroval všetko, čo priniesla odborná literatúra a čo jeho ideologické tézy úplne vyvracia.

s. 101 a nasl. - hlavné slovenské dokumenty z roku 1918 od Mikulášskej rezolúcie až po Martinskú deklaráciu sú podané skreslene, bez znalosti kontextu, hoci k tomu existuje dosť literatúry, objasňujúcej celé pozadie slovenskej politiky tohto obdobia. Tajná klauzula k Martinskej deklarácii neexistuje, objavila sa iba v Tukovej hlave. Nikto ju nikde neobjavil, ani nepublikoval. Priami účastníci porád o jej existencii nič nevedia.

s. 104 a nasl. - úplne neprijateľne sa vysvetľuje vznik Československej republiky. Tento štát sa vysvetľuje ako negatívum. Nikde sa nehovorí o tom, že to bola záchrana Slovákov pred maďarizáciou, že to bolo v danej chvíli optimálne riešenie slovenskej otázky a že tým vlastne vzniklo Slovensko ako samostatné administratívne územie s optimálnymi hranicami, vrátane vtedy prevažne maďarsko-nemeckej Bratislavy.

s. 107 a nasl. - autor dokazuje, že nerozumie politickému systému prvej Československej republiky a nikde

o ňom ani podrobnejšie nepíše. Uchyluje sa k nesprávnym výrokom typu „Šrobárova diktatúra“ a podobne.

s. 107 - úplne scestné je Ďuricovo konštatovanie v súvislosti s tzv. Východno-slovenskou radou, že obsahom jej akcií „bola osobitná štátnosť Slovenska bez akejkoľvek podriadenosti Čechám alebo Maďarsku“ a že „české vojská... likvidovali tieto prejavy túžby po štátnej zvrchovanosti.“ Je dostatočne preukázané, že to boli protislovenské akcie organizované maďarskou vládou, ktorých konečným cieľom bolo udržanie Slovenska pri Uhorsku. Ako môže oficiálne schválená príručka servírovať také nezmysly slovenským žiakom?!

s. 109 - úplne nepriateľné vykreslenie udalostí v Bratislave po príchode Šrobárovej vlády. Autor nikde ani slovom nevysvetľuje, že šlo o odpor Maďarov voči novému štátu. Nepravdivé je tvrdenie, že to bolo české vojsko.

s. 110 - neprijateľné a z etického hľadiska odsúdeniahodné je autorovo komentovanie smrti M. R. Štefánika, kde nielenže bez dôkazov hovorí o zavraždení Štefánika (je veľmi pravdepodobné...), ale podsúva čitateľom aj vinníkov či priamo vrahov, keď v tejto súvislosti spomína Štefánikove nezhody s Masarykom (čo vôbec nie je pravda) a s Benešom. A hneď dodáva, že nezhody boli v otázke postavenia Slovákov, čo je opäť mystifikácia. Ďurica navyše tvrdí, že Masaryk a Beneš si so Štefánikom nevedeli rady (!) To je zrejme dostatočný dôvod na jeho zavraždenie.

s. 111 - čomu má slúžiť bez komentára uvedený citát českého dôstojníka Kohouta? Má sa tým azda prebúdzajúť u žiakov nadšenie pre maďarských bolševikov?

s. 112 - nie je pravda, že Univerzita Komenského bola až do roku 1938 českou univerzitou. Autor fakticky obhajuje preukázateľných maďarských agentov Jehličku a Tuku.

s. 114 - v súvislosti s ústavou a jazykovým zákonom z roku 1920 autor akosi pozabudol uviesť, že termín československý jazyk je právnická fikcia a že tento jazyk mal oficiálne dve znenia - české a slovenské a že teda na Slovensku sa úradovalo a vyučovalo po slovensky.

s. 161 a nasl. - neprijateľné, v rozpore so súčasným poznaním a neeticky je podaný holocaust slovenských židov. Ďurica fakt síce konštatuje, uvádza však nepresné a protirečivé čísla a hlavne podáva záležitosť ako nemeckú akciu. Slovenských predstaviteľov a hlavne prezidenta Tisa, zodpovedných za deportácie, opisuje ako dobrodincov židovského obyvateľstva. Uvádza napríklad, že Tiso nepodpísal tzv. „židovský kódex“, hoci musí vedieť (alebo nie?), že prezident vládne nariadenia nepodpisoval. Uvádza niektoré hlásenia Sicherheitsdienstu o tom, že sú nespokojní s riešením židovskej otázky, ale úplne zamlčal nemecké pochvalné hodnotenia, neuvádza Tisove protižidovské prejavy a celú protižidovskú propagandu HSLŠ. Autor sa znížil k vyslovenému falšovaniu vatikánskych dokumentov, hoci z publikovaných dokumentov (aj v slovenčine) je zrejme veľmi kritický postoj Vatikánu k rasovému zákonu a k transportom židov. V Ďuricovom podaní vyznieva postoj Vatikánu ako pochvala slovenskej vlády. Ako môžeme vysvetliť, že Ďurica píše o tom, že v protektoráte museli nosiť židia označenie hviezdou (patrí to do slovenských dejín?), ale že sa to dialo na Slovensku nikde ani zmienka? Za cynizmus možno označiť tvrdenie autora, že počet židovských obecných škôl stúpajú. Nič nehovorí o tom, že židia boli vyradení zo všetkých vysokých a stredných škôl, vrátane odborných a že židovské deti separovali aj v obecných školách. Vrcholom nevkusy je vykresľovanie života v židovských pracovných táborech (s. 162), ktoré vyzerá ako rajská idyla. Tvrdí sa tu doslova, že židovskí zubári v pracovných táborech dostávali zubné zlato, ktoré bolo bežnému slovenskému občanovi nedostupné. V Ďuricovom podaní to vyzerá tak, že na Slovensku v tom čase bolo vlastne šťastím byť židom.

s. 162 - 163 - pre žiakov neprijateľné je Ďuricovo cynické vysvetľovanie, že Tuka a Mach žiadali, aby sa netrhalí pri transportoch židovskej rodiny a „tak od 11. apríla 1942 začali vyvážať aj celé rodiny.“

s. 182 a nasl. - neprijateľné, v rozpore so súčasným poznaním a v rozpore so štátnou tradíciou Slovenskej republiky je vykreslené SNP, ktoré sa podáva ako protislovenský, protištátny a protinárodný puč, organizovaný zo zahraničia. V ďalšom to vyúsťuje do nepravdivých tvrdení typu: povstaleckú výzvu k národu koncipoval český lekár Dr. Nábělek a pod. Pri opisovaní atrocít na povstaleckom území jednoznačne prevažujú násilnosti povstalcov, hoci dnes je dostatočne známe, že teror nemeckých jednotiek, jednotiek SS a POHG ďaleko prevažoval.

s. 202 - autor cituje z referátu Husáka na konferencii KSS tak, že z toho vyplýva, že ide o požiadavku vytvoriť samostatný slovenský štát. Vetu: „odmietli sme tisoovskú koncepciu samostatného štátu“ autor zamlčal a zmanipuloval tak obsah a zmysel referátu.

s. 203 - boj o Nitru je vykreslený tak, ako keby ČA bojovala o Nitru so slovenskými občanmi

s. 211 - autor cituje dokument - memorandum slovenských biskupov, o ktorého existencii pochybuje. Prečo ho potom cituje? Pretože sa mu to hodí. Odborná historiografia sa zhodla na tom, že ide o sfabrikovaný, nehodnoverný dokument, ktorý preto do príručky tohto typu vôbec nepatrí.

s. 267 - je naozaj pobavením vidieť v prílohe ako predstaviteľov slovenskej štátnosti nielen Sama a všetkých Mojmírovcov, ale aj arpádovské údelné kniežatá od Úllöa po Álmoša.

Celá publikácia sa priam hmýri vecnými chybami, nesprávnymi údajmi, dátumami. Výpočet vecných chýb a ich vysvetlenie by si vyžadovali samostatnú publikáciu. Pre množstvo chýb je príručka, ktorá mala mať encyklopedický charakter, nepoužitelná. Zaráža pritom, že je to už druhé vydanie. Ak také množstvo vecných chýb ostalo v druhom vydaní, nemôže ísť o nedopatrenia či preklepy.

Problematický je záber a výber faktov a udalostí. Popri náhodnosti a jednostrannosti výberu vážnym problémom je, že Ďurica sa vo svojej publikácii zameriava iba na určité výseky politických dejín. Úplne bokom ostávajú dejiny spoločnosti, sociálna a ekonomická problematika (tam, kde sa niečo objaví, je to nesprávne, ako napríklad ohromujúci údaj o devízových rezervách Národnej banky SR v roku 1995 - 1 745 miliárd USD (!). Takmer úplne absentujú údaje o spoločenskom a občianskom živote a kultúrnych aktivitách. Výrazné redukcie sú aj v oblasti politických dejín. Po roku 1919 napríklad Ďurica redukoval slovenské dejiny na dejiny HSLŠ, Chýbajú mnohé závažné fakty, napríklad 14-bodový program slovenského národného socializmu z februára 1941, chýbajú mnohé závažné skutočnosti aj z roku 1968. Bolo by zaujímavé vedieť, z akého dôvodu považuje za predstaviteľov slovenskej štátnosti arpádovské kniežatá, ale nie slovenské vlády utvorené v rámci federácie. Výpočet chýbajúcich závažných faktov by bol opäť veľmi dlhý.

Ďuricova publikácia nepatrí do škôl aj z vážnych výchovných a morálnych dôvodov.

1. O nevhodnom podaní tragédie slovenských židov už bola reč. Na niektorých ďalších miestach pri pozornom čítaní možno nájsť aj ďalšie výroky a časti, ktoré vyznievajú antisemitsky, napríklad v súvislosti s informáciou o R. Slánskom a s niektorými výroky V. Kopeckého. Tiež v súvislosti s udalosťami v Topolčanoch (24. 9. 1945) sa na jednej strane hovorí o 40 židoch a na druhej strane o deviatich „slovenských občanoch.“

2. Závažný je tiež miestami až žľčovitý protičeský tón celého jeho diela. Za polutovaniahodnú treba považovať Ďuricovu interpretáciu moravskej otázky. Ďurica považuje Veľkú Moravu za slovenský štát. Z toho mu vyplýva, že Morava je vlastne súčasťou Slovenska, ktorú si násilím podmanili Česi. Táto koncepcia sa vinie celým dielom až do roku 1941, keď uvádza nikde doteraz nepublikovaný dokument o tom, že slovenský vyslanec Černák žiadal v Berlíne začlenenie „Moravského Slovenska“ (!) k Slovenskej republike (s. 157). Celé dejiny česko-slovenských vzťahov sú vykreslené ako české pokusy o uzurpáciu a ovládnutie Slovenska. Ďuricova otvorená čechofóbia sa prejavuje aj v takých maličkostiach, ako je napríklad informácia o tom, že protektorátny prezident Hácha poslal Hitlerovi servilný telegram (opäť súčasť slovenských dejín), pričom vedome zamlčal servilné a Hitlera a nacizmus vyzdvihujúce prejavy slovenských politikov, vrátane prezidenta Tisa. Nie je a nemôže byť v záujme slovenskej spoločnosti a Slovenskej republiky infikovať žiakov nepriateľstvom voči susednému národu a štátu, tým viac, že sa to deje na základe vymyslených, skreslených a neakceptovateľných interpretácií historickej skutočnosti.

3. Vážnym problémom Ďuricovej publikácie je jednostranné „superkatolícke“ videnie slovenských dejín. Ďurica napríklad nezabudne u každého katolíckeho kňaza uviesť jeho profesiu, u evanjelických duchovných sa s tým nestretáme až do roku 1785 (výnimku dostal iba Jacobeus) a aj v ďalšom období sa tomu Ďurica skôr vyhýba, napríklad aj u takých slovenských bardov, ako J. M. Hurban či M. M. Hodža. Zmysel pre proporciu „stratil“ Ďurica aj pri líčení obetí konfesionálnych bojov v 17. storočí. Násilne zaberanie kostolov protestantom sa spomína iba v jednom prípade, hoci ich bolo vyše osemsto! Súčasná slovenská spoločnosť aj vďaka historiografii dokáže vnímať konfesionálne konflikty v širokých súvislostiach, bez jednostranností a bez vyvolávania nepriateľstva. Žiaľ, Ďuricova kniha vnáša do spoločnosti dávno prekonanú konfesionálnu nenávisť a jednostrannosť.

Uvedomujeme si, že na našom knižnom trhu sa objavuje množstvo pseudovedeckých a neodborných prác. Nie je asi možné tomu zabrániť. Považujeme však za neprijateľné, ak sa neodborná publikácia, akou je kniha Milana S. Ďuricu platí zo štátnych prostriedkov a distribuuje do škôl. Považujeme za svoju morálnu a profesionálnu povinnosť upozorniť na túto skutočnosť. Nemôžeme sa tváriť, že sa nič nedeje, pretože za výchovu a vzdelanie budúcich generácií nesieme zodpovednosť.